

YURIDIK FAN VA HUQUQIY TA'LIM RIVOJLANISHINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

O'zbekiston Respublikasi IIVning 1-sonli Toshkent akademik litseyi Huquqiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida bosh o'qituvchisi
Eshov Namoz Sanoqulovich

O'zbekiston Respublikasi IIVning 1-sonli Toshkent akademik litseyi Huquqiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida o'qituvchisi
Li Yuriy Mixaylovich

Annotatsiya. Ushbu maqola yuridik fan va huquqiy ta'lim sohasidagi asosiy zamonaviy tendensiyalarni tizimli ravishda tahlil qiladi. Mazkur tavsif nazariy yangiliklar, pedagogik yondashuvlar, texnologik yangilanishlar va amaliy ta'sirlarni qamrab oladi hamda ta'lim va ilmiy tadqiqotlar uchun tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: yuridik fan, huquqiy ta'lim, LegalTech, raqamli transformatsiya, kompetensiya, multidisiplina.

Kirish

So'nggi o'n yilliklarda yuridik fan va huquqiy ta'lim tizimlari — ichki va tashqi omillar natijasida — sezilarli o'zgarishlarga duch kelmoqda. Xalqaro hamkorlikning kuchayishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng tatbiqi, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarning murakkablashuvi yuridik bilim berish jarayonini yangicha ko'rib chiqishni talab etadi. Ushbu maqola zamonaviy tendensiyalarning mohiyatini, ularning ta'lim jarayoniga ta'sirini va amaliy tavsiyalarni bayon etadi.

Asosiy qism

Yuridik fanlar va huquqiy ta'lim rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari bugungi kunda quyidagilarda namoyon bo'moqda:

1. Globallashuv va huquqiy fan integratsiyasi. Globallashuv va huquqiy fan integratsiyasi – bu zamonaviy yuridik fan taraqqiyotining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Globallashuv jarayonida davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ijtimoiy aloqalar kuchayib borayotgani sababli huquqiy tizimlar ham tobora yaqinlashmoqda. Globallashuv milliy huquq tizimlarini xalqaro normalar bilan bog‘lashni tezlashtirmoqda. Bu jarayon quyidagi omillar orqali namoyon bo‘ladi:

- Xalqaro huquqiy standartlar (inson huquqlari, savdo, ekologiya) milliy ta‘lim dasturlariga integratsiyalanmoqda.

- Ta‘lim muassasalari o‘rtasida akademik almashinuv va birgalikdagi tadqiqotlar ko‘paymoqda.

- Natijada yuridik ta‘lim talabalari faqat milliy qonunchilikni emas, balki transmilliy normativlar va xalqaro sud amaliyotini ham o‘zlashtirishga majbur bo‘lmoqda.

2. Raqamli transformatsiya va LegalTech. Raqamli texnologiyalar yuridik faoliyatning barcha jabhalariga kirib keldi. Huquqiy ta‘limda bu o‘zgarishlar quyidagicha ko‘rinadi:

Raqamli transformatsiya – huquqiy munosabatlarda elektron hujjat aylanishi, onlayn sud jarayonlari, elektron imzo va raqamli arxiv kabi vositalarni joriy etmoqda. Bu huquqni qo‘llash amaliyotini tezkor va shaffof qiladi.

LegalTech (Legal Technology) – bu huquq sohasiga IT yechimlarini tatbiq etish bo‘lib, sud hujjatlarini avtomatlashtirish, shartnomalarni tahlil qilishda sun‘iy intellektdan foydalanish, onlayn yuridik maslahat xizmatlari kabi yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda.

Huquqiy fanlarga ta‘siri:

- yangi ilmiy yo‘nalishlar (“Raqamli huquq”, “Internet huquqi”, “Kiberxavfsizlik huquqi”) paydo bo‘lmoqda;

- tadqiqotlarda “big data” va analitik dasturlardan foydalanilmoqda;

- huquqiy ta'limda virtual sud jarayonlari, interaktiv simulyatsiyalar, onlayn kutubxonalar qo'llanilmoqda.

Talabalarga ma'lumotlarni himoya qilish, kiber-huquq, AI asosidagi huquqiy tizimlar bo'yicha malaka berish muhimlashmoqda. Bu tendensiya huquqshunoslarni texnik jihatdan ham bilimli va raqamli vositalardan samarali foydalanishga tayyorlashni talab qiladi.

3. Huquqiy ta'limda innovatsion pedagogik metodlar. An'anaviy ma'ruza formasi bilan birga quyidagi metodlar keng qo'llanilmoqda:

- Blended learning (gibrid ta'lim) va masofaviy kurslar. Blended learning (gibrid ta'lim) – bu an'anaviy (auditoriya) ta'limi bilan onlayn ta'lim usullarining uyg'unlashgan shakli. Unda ma'ruzalar va seminarlarning bir qismi an'anaviy tarzda o'tkaziladi, boshqa qismi esa onlayn platformalarda, video darslar yoki virtual muhokamalar orqali tashkil etiladi. Bu usul talabaga mustaqil o'rganish, vaqtni tejash va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish imkonini beradi. Masofaviy kurslar – bu to'liq onlayn o'qitish shakli bo'lib, unda ta'lim jarayoni internet orqali olib boriladi. Talabalar video darslar, elektron materiallar, onlayn test va forumlar orqali bilim oladilar. U ko'proq: ish bilan band yoki turli hududlarda yashovchi talabalar uchun qulay, zamonaviy texnologiyalar yordamida interaktiv tarzda o'qitishni ta'minlaydi. Blended learning va masofaviy kurslar yuridik ta'limda ham keng joriy etilib, talabalar uchun moslashuvchan, zamonaviy va samarali o'qitish imkoniyatlarini yaratmoqda.

- Simulyatsiyalar va moot court (majlislar, sud jarayonlarini imitatsiya qilish) — amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

- Interaktiv modullar va cases (kazu asosida tahlil) — talabaning muammoni hal qilish ko'nikmasini oshiradi.

- Yangi metodlar o'qitishni talabalar markazida tashkil etishga va o'rganilgan bilimlarni ishlatishga qaratilgan.

4. Kompetensiyaga yo‘naltirilgan yondashuv. Ta’limning natijasi endilikda aniq kompetensiyalar orqali baholanmoqda: huquqiy tahlil, muloqot, tadqiqot o‘tkazish, axloqiy qaror qabul qilish, IT-savodxonlik. Dars rejalari va baholash tizimlari shu kompetensiyalarni shakllantirishga moslashtirilishi kerak.

5. Huquqiy fanlarning multidisiplinarlashuvi. Yangi davr muammolari (kiberxavfsizlik, atrof-muhit, xalqaro savdo, sog‘liqni saqlash) huquqiy yondashuvni boshqa sohalar bilan uyg‘unlashtirishni taqozo etadi. Quyidagi multidisiplinar kurslar bunday integratsiyani ta’minlaydi:

- Iqtisodiy va moliyaviy huquq
- Kiber-huquq va axborot texnologiyalari
- Atrof-muhit huquqi va barqaror rivojlanish

6. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish. Huquqiy ta’lim faqat qonunlarni o‘qitish emas, balki fuqarolarning huquqiy ongini shakllantirish vositasidir. Ta’lim jarayonida huquqiy axloq, fuqarolik mas’uliyati, jamiyatda qonun ustuvorligi kontseptsiyalari ustuvor bo‘lishi lozim. Buning uchun:

Jamiyat bilan hamkorlikning (huquqiy klinikalar, bepul yuridik yordam) kengaytirilishi lozim,

Huquqiy targ‘ibot va targ‘ibotchilik ishlari olib borilishi kerak.

7. Ilmiy tadqiqotlarda sun‘iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data). Ilmiy tahlil usullari ham o‘zgarmoqda: AI yordamida hujjatlarni tahlil qilish, normalarni avtomatik identifikatsiya qilish, qonunchilikdagi tendensiyalarni big data bilan kuzatish imkoniyati paydo bo‘lmoqda. Bu yondashuvlar qonun loyihalarini baholash, huquqiy statistika va sud amaliyotini o‘rganishda samarali vositadir.

8. Amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim: klinika, stajirovka va hamkorlik. Universitetlar va amaliyot tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlik talabning ishga tayyorgarligini oshiradi. Yuridik klinikalar, advokatlik amaliyoti, sudlarda stajirovkalar talabalarga real ish vazifalarini bajarish tajribasini beradi.

9. Ta'lim sifatini ta'minlash va akkreditatsiya. Ta'lim sifatini baholash mexanizmlari (milliy va xalqaro akkreditatsiya) ham yangilanmoqda. Dasturlar kompetensiyalarga asoslangan holda baholanib, natijalar ochiq va shaffof bo'lishi kerak.

10. Etika va professionalizm. Huquqiy ta'lim o'quvchilarini nafaqat bilimga, balki professional etika va mas'uliyatga ham yo'naltirishi lozim. Bu advokatlik, sudyalalar va boshqa yuridik kasblar vakillari uchun muhimdir.

Tavsiyalar

1. Dasturlarni modernizatsiya qilish - o'quv rejalari raqamli huquq, kiber-huquq, ekologik huquq kabi yangi modul va kurslar bilan to'ldirish.

2. Pedagoglarning malakasini oshirish - o'qituvchilarni LegalTech va interaktiv pedagogik metodlarda o'qitish uchun dasturlar joriy etish.

3. Amaliy hamkorliklarni kengaytirish - yuridik klinikalar, advokatlik idoralari va sud muassasalari bilan hamkorliklar mustahkamlanishi kerak.

4. Ilmiy tadqiqotlarni rag'batlantirish - AI va Big data asosida huquqiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash uchun grantlar ajratish.

5. Akkreditatsiya va baholash. Kompetensiya asosida baholash tizimlari joriy etilsin va natijalar ochiq e'lon qilish.

6. Huquqiy madaniyatni oshirish. Ta'lim va targ'ibot orqali fuqarolar huquqiy ongini oshirish bo'yicha dasturlarni rivojlantirish.

Xulosa

Yuridik fan va huquqiy ta'limning zamonaviy tendensiyalari — raqamli texnologiyalar, globallashtirish, pedagogik innovatsiyalar va multidisiplinar integratsiyadir. Ushbu jarayonlarni muvaffaqiyatli boshqarish ta'lim muassasalarining tez moslashuvi, o'qituvchilar va talabalar malakasini oshirish hamda amaliy hamkorlikning kengayishi orqali amalga oshiriladi. Kelajakda yuridik ta'limning muvaffaqiyati uning malaka va axloqiy me'yorlarga muvofiq, shuningdek, jamiyat ehtiyojlariga mos bo'lgan holda shakllanishiga bog'liq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Юридик таълим ва фан тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари. – Т.: 2020–2023.
3. UNESCO. Legal Education and Training in the 21st Century. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
4. Richard Susskind. Tomorrow’s Lawyers: An Introduction to Your Future. – Oxford University Press, 2017.
5. OECD. Digital Transformation in the Legal Sector. – OECD Reports, 2020.
6. Хакимов, Ш. “Юридик фан ва таълимда инновацион ёндашувлар.” // Ҳуқуқшунослик илмий журнали. – Т.: 2022. №2.
7. European Journal of Legal Education. – 2021–2023 йиллардаги мақолалар тўплами.
8. UCL Faculty of Laws. Moot Court and Clinical Legal Education Practices. – London, 2020.
9. Бобоев, М. “Ҳуқуқий маданият ва ҳуқуқий онгни ривожлантиришнинг замонавий йўналишлари.” – Т.: Юридик фанлар академияси, 2021.
10. World Bank. Rule of Law and Legal Education Reforms. – Washington DC, 2022.